

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лісового господарства та екології
Кафедра лісового та садово-паркового господарства

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

РОМАНЕЦЬ МАКСИМ ЯРОСЛАВОВИЧ

УДК 599.744

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
МИСЛИВСЬКІ РЕСУРСИ ЛЮБОМИЛЬСЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА
ФІЛІЇ «ПОЛІСЬКИЙ ЛІСОВИЙ ОФІС»
205 «Лісове господарство»**

Подається на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____ **М. Я. Романець**

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
Н. В. Калиновський
кандидат сільськогосподарських наук,
Ст. викладач.

Житомир – 2025

Висновок кафедри лісового та садово-паркового господарства

за результатами попереднього захисту:

Протокол засідання кафедри лісового та садово-паркового господарства

№ від « » грудня 2025 р.

Завідувач кафедри лісового та садово-паркового господарства

к. с.-г. н., доцент _____ Сірук Юрій Вікторович

« ____ » _____ 2025 р

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти Романець Максим Ярославович захистив кваліфікаційну роботу з оцінкою:

Сума балів за 100 -бальною шкалою _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

АНОТАЦІЯ

Романець М. Я. Мисливські ресурси Любомильського надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 205 – Лісове господарство. – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

У магістерській роботі проведено комплексну оцінку мисливських ресурсів філії «Любомильське лісове господарство» з урахуванням біотопічної структури, якості угідь (бонітету), оптимальної та фактичної чисельності основних мисливських видів, їх щільності та пропускної спроможності угідь у 2024–2026 рр. Встановлено, що загальна площа мисливських угідь становить 24 470,2 га, серед яких домінують лісові біотопи, придатні для існування більшості видів фауни. Бонітування угідь засвідчило високу придатність території для козулі та зайця (середній клас бонітету 2,1–2,3), тоді як лось характеризується низькою якістю біотопів (3,4).

Порівняння оптимальної та фактичної чисельності показало значний дисбаланс популяцій: чисельність лося становить лише 34 % від оптимуму, оленя – 59 %, зайця – 46 %, тоді як чисельність кабана повністю відповідає оптимальній, а куниця перевищує оптимальну у 2,36 рази. Аналіз пропускної спроможності мисливських угідь засвідчив її варіабельність у міжрічній динаміці: 790 мисливець-днів у 2024 р., 600 у 2025 р. та 880 у 2026 р., причому найбільше навантаження припадає на зайця та козулю.

Отримані результати дозволили визначити екологічну місткість угідь, виявити проблемні аспекти ведення мисливського господарства та сформулювати рекомендації щодо раціонального використання мисливських ресурсів, зокрема необхідність підвищення охорони копитних, контролю чисельності дрібних хижаків, оптимізації біотехнічних заходів та підвищення якості біотопів.

Ключові слова: мисливські ресурси, мисливські угіддя, бонітет, оптимальна чисельність, фактична чисельність, щільність тварин, пропускна

спроможність, мисливське господарство, фауна Полісся, кабан, козуля, олень, лось, заєць, куниця.

ANNOTATION

Romanets M. Y. Hunting Resources of the Liubomyl Forest District of the “Polissia Forest Office” Branch– Manuscript qualification work.

Qualification work for the master's degree in specialty 205 – Forestry. – Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

The master's thesis presents a comprehensive assessment of the hunting resources of the Lyubomyl Forest Branch, taking into account the biotope structure, habitat quality (bonitet), optimal and actual population numbers of major game species, their density, and the hunting capacity of the grounds for the period 2024–2026. The total area of the hunting grounds amounts to 24,470.2 ha, with forest ecosystems predominating and providing favorable conditions for most species. Habitat bonitation revealed high suitability for roe deer and brown hare (mean bonitet classes 2.1–2.3), while moose showed the lowest habitat quality (class 3.4).

A comparison of optimal and actual population numbers demonstrated a considerable imbalance among species: moose numbers represent only 34% of the optimal level, red deer–59%, hare–46%, while wild boar fully corresponds to the optimal number, and pine marten exceeds the optimal population size by 2.36 times. Analysis of the hunting capacity of the grounds showed notable interannual variability: 790 hunter-days in 2024, 600 in 2025, and 880 in 2026, with the highest hunting pressure associated with hare and roe deer.

The results made it possible to determine the ecological carrying capacity of the hunting grounds, identify key challenges in game management, and develop recommendations for sustainable use of hunting resources. These include strengthening the protection of ungulates, regulating the abundance of small predators, optimizing biotechnical measures, and improving habitat conditions to ensure ecologically balanced game management.

Key words: hunting resources, forestry district, wildlife populations, biotopes, population dynamics, biotechnical measures, forest habitats, Polissia, wildlife management.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МИСЛИВСЬКИХ РЕСУРСІВ	10
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРИТОРІЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО- ГОСПОДАРСЬКОЇ СТРУКТУРИ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	13
2.1. Загальна характеристики території	13
2.2. Аналіз розподілу мисливських угідь за віковими групами та типами лісів	15
2.3. Аналіз організації території та матеріально-технічного забезпечення мисливського господарства	17
РОЗДІЛ 3. МИСЛИВСЬКІ РЕСУРСИ	21
3.1. Мисливська фауна, її чисельність, стан експлуатації та охорони	21
3.2. Бонітування мисливських угідь	23
3.3. Визначення оптимальної щільності та оптимальної чисельності мисливської фауни	28
3.4. Аналіз пропускної спроможності мисливських угідь	33
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	38

ВСТУП

Актуальність теми дослідження.

Мисливські ресурси є важливою складовою лісових екосистем, відіграючи суттєву роль у підтриманні трофічної рівноваги, стабільності природних угруповань та забезпеченні раціонального використання біорізноманіття. В умовах сучасних екологічних трансформацій, інтенсифікації лісокористування та зростання антропогенного тиску питання збереження і відтворення мисливської фауни набувають особливої актуальності. Поліські регіони України, у тому числі територія філії «Любомильське лісове господарство», характеризуються високою природною цінністю та значним потенціалом мисливських угідь. Проте зміни клімату, зростання рекреаційного навантаження, фрагментація біотопів та епізоотичні ризики (зокрема АЧС) вимагають поглибленого аналізу стану популяцій та оцінки ресурсних можливостей угідь. Проведення комплексної характеристики мисливської фауни, визначення оптимальної та фактичної чисельності, а також оцінка пропускну спроможності угідь є необхідною умовою для формування науково обґрунтованої системи ведення мисливського господарства й запровадження адаптивних методів управління біоресурсами.

Мета дослідження – провести комплексну оцінку мисливських ресурсів філії «Любомильське лісове господарство», визначити стан популяцій основних мисливських видів, встановити відповідність фактичної чисельності оптимальним екологічним показникам та проаналізувати пропускну спроможність угідь для забезпечення раціонального використання мисливських ресурсів.

Завдання дослідження:

- охарактеризувати природні умови та біотопічну структуру мисливських угідь;
- провести бонітування угідь за придатністю для основних видів мисливської фауни;
- визначити оптимальну та фактичну чисельність лося, оленя, козулі, кабана, зайця та куниці;

- провести аналіз щільності популяцій і відповідності їх оптимальним екологічним нормам;
- оцінити пропускну спроможність угідь у динаміці 2024–2026 рр.;
- сформулювати рекомендації щодо вдосконалення ведення мисливського господарства.

Об’єкт дослідження – мисливські ресурси та мисливські угіддя філії «Любомильське лісове господарство», включно з їх структурою, біотопами, популяціями основних видів фауни та екологічним станом території.

Предмет дослідження – структурно-функціональні характеристики мисливських угідь, якість біотопів (бонітет), оптимальна та фактична чисельність мисливських тварин, їх щільність, а також пропускну спроможність угідь як показник ресурсної місткості території.

Методи дослідження: включали: таксаційний, біотехнічний, популяційно-екологічний аналіз, статистичні методи, графічне моделювання, порівняльний аналіз динаміки популяцій та оцінку екологічної місткості угідь.

Практичне значення результатів полягає у можливості використання отриманих даних для планування лімітів добування, удосконалення біотехнічних заходів, формування відтворювальних ділянок та підвищення ефективності ведення мисливського господарства.

Перелік публікацій:

1. Криворучко, С. О., Романець, М. Я., Кондратенко, В. В. Структурно-типологічні особливості мисливських угідь Волинської та Рівненської областей та їх ресурсний потенціал // Технології та суспільство: взаємодія, вплив, трансформація : збірник наукових праць з матеріалами V Міжнар. наук. конф. (м. Кропивницький, 12 грудня 2025 р.) / Міжнародний центр наукових досліджень. – Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025. – С. 198–201 [43].

2. Романець, М. Я. Мисливські ресурси Любомильського надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України» // Поліські наукові читання 2025 : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (02–04 грудня 2025 р., м. Чернігів). – Чернігів, 2025. – С. 113–115 [44].

3. Кондратенко, В. В., Криворучко, С. О., Романець, М. Я. Порівняльний аналіз структури мисливських угідь Волинської та Рівненської областей // Поліські наукові читання 2025 : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (02–04 грудня 2025 р., м. Чернігів). – Чернігів, 2025. – С. 116 –118 [45].

Структура та обсяг роботи: кваліфікаційна робота включає 42 сторінок основного друкованого тексту, 12 рисунків та 45 джерел літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

МИСЛИВСЬКИХ РЕСУРСІВ

Мисливські ресурси як складова природно-ресурсного потенціалу лісових територій України перебувають у центрі уваги багатьох дослідників, оскільки формування сталих популяцій та раціональне використання диких тварин є важливою умовою підтримання екологічної рівноваги в лісових біоценозах. У працях Андрієнка Т. та Генсірука С. підкреслюється, що мисливська фауна є індикатором стану лісових екосистем, а її структурно-функціональна організація тісно пов'язана з типами лісорослинних умов, продуктивністю та антропогенним навантаженням на територію [1; 3]. Полісся України, у тому числі територія Любомильського надлісництва філії «Поліський лісовий офіс», вирізняється складною мозаїкою біотопів, що обумовлює високу варіабельність умов існування мисливських видів та необхідність регулярної оцінки їх біоекологічного стану.

Сучасні методи ведення мисливського господарства значною мірою ґрунтуються на принципах екологічної ємності території, оптимальної чисельності та диференційованого регулювання популяцій [5; 9]. Згідно з методичними рекомендаціями Бондаренка, Муравйова та співавторів, бонітування мисливських угідь є ключовою процедурою, що дозволяє визначити придатність біотопів до існування певних видів тварин, а також прогнозувати їх чисельність за умов сталого антропогенного впливу [4]. Бонітетні класи, які застосовуються в наукових дослідженнях, відображають інтегральну якість середовища та дають змогу коригувати обсяги добування відповідно до потенціалу угідь [11].

Значний внесок у вивчення структури популяцій копитних зробили Домніч. Й. та Рудишин М. Ф., які описали трофічні особливості, сезонні міграції та поведінкові аспекти основних мисливських видів України [10; 12]. Наукові роботи підкреслюють, що популяції лося, оленя благородного та козулі надзвичайно чутливі до впливу вирубок, фрагментації середовища та браконьєрства, що прямо впливає на їх просторову динаміку та чисельність [2; 7]. У контексті Любомильського надлісництва ці аспекти набувають особливої

актуальності, оскільки територія характеризується різноманітністю вікової та породної структури насаджень, наявністю заболочених ділянок, захисних лісів та ділянок інтенсивного лісокористування.

Окрему наукову нішу займають дослідження дрібних хижаків та хутрових звірів, зокрема куниці лісової, яка є типовим представником старовікових і середньовікових лісів Полісся. Роботи демонструють, що чисельність куниці значно зростає на ділянках з високою мозаїчністю середовища та наявністю дуплистих дерев, що збільшує потенційний прес на популяції зайця та дрібних птахів [19; 22]. Це корелює з результатами досліджень, які свідчать про тенденцію до перевищення чисельності хижаків у регіонах зі зменшеним антропогенним тиском, де полювання на них є обмеженим [18].

Важливою складовою мисливського менеджменту є аналіз кормової бази та стану біотехнічних заходів. За даними Глотова О., ефективність відтворення копитних прямо залежить від доступності зимових кормів, наявності підгодівельних майданчиків, мінімізації турбування та зменшення конкуренції між видами [5; 8]. У системі Полісся питання підгодівлі має особливе значення, адже кліматичні умови спричиняють сезонні коливання продуктивності рослинності та зниження кормової доступності в зимовий період [31].

Методики обліку чисельності тварин також відіграють важливу роль. У працях та дослідженнях Європейської асоціації мисливців зазначається, що найбільш точними є комбіновані методи – маршрутні обліки, зимові слідописи та фотопасти, які дозволяють врахувати територіальну поведінку тварин і фрагментацію ландшафту [16; 29]. Саме такі методи рекомендовано для лісових районів Житомирського Полісся, де щільність тварин нерівномірна й залежить від мікробіотопної структури.

Значний блок літератури присвячений вивченню впливу антропогенних факторів на мисливські популяції. Дослідження показують, що вирубки суцільного типу, збільшення транспортної мережі та рекреаційне навантаження призводять до зниження чисельності копитних через фрагментацію середовища й підвищення доступності територій для браконьєрства [33; 34]. У свою чергу, у

роботах українських авторів простежуються аналогічні тенденції, зокрема для Волинського та Рівненського Полісся [12; 35, 45]. Таким чином, оцінка пропускної спроможності угідь – як показника, що відображає допустиме антропогенне навантаження, – є надзвичайно важливим елементом сучасного мисливського менеджменту.

Окремо варто виділити праці, присвячені вітчизняним нормативам і методикам визначення оптимальної чисельності тварин. Нормативні документи та роботи провідних мисливствознавців підкреслюють, що оптимальна щільність популяцій визначається не лише якістю біотопів, а й міжвидовою конкуренцією, мозаїчністю ландшафту, рівнем хижацтва та рекреаційним навантаженням [4; 17; 26]. Саме тому сучасні підходи базуються на поєднанні бонітування угідь із аналізом реальної динаміки популяцій.

Узагальнюючи опрацьовані літературні джерела, можна стверджувати, що мисливські ресурси Любомильського надлісництва формуються під впливом багатьох природних і антропогенних факторів. Наукові джерела підтверджують важливість комплексного підходу, що включає бонітування, аналіз популяційної структури, оцінку пропускної спроможності, біотехнічні заходи та контроль чисельності хижаків. Усі ці елементи є базовими для формування науково обґрунтованої системи ведення мисливського господарства та забезпечення сталого використання ресурсів мисливської фауни [43-45].

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРИТОРІЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКОЇ СТРУКТУРИ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

2.1. Загальна характеристики території

Мисливські угіддя філії «Любомильське лісове господарство» розташовані в межах аграрно розвиненого регіону Волинської області, де поряд із сільським господарством значне місце займає лісогосподарська діяльність. Територія вирізняється поєднанням природно-ресурсного потенціалу та інтенсивного розвитку економічних галузей, що формує різноманітний комплекс антропогенних впливів на екосистеми. Основним лісокористувачем у регіоні є філія «Любомильське лісове господарство», яка здійснює лісозаготівлю, деревообробку, вирощування лісових культур і заготівлю деревини.

Сільське господарство є однією з провідних галузей місцевої економіки. У структурі землекористування домінують посіви зернових, технічних та овочевих культур. Найбільші посівні площі займають пшениця, ячмінь і жито, проте істотну роль відіграє також картоплярство та вирощування кормових культур. У регіоні функціонує значна кількість агропідприємств, серед яких ТЗОВ «ГрінЕнерго», ТЗОВ «Зендер-Україна», СГТЗОВ «Відродження», СФГ «Ягідник», ТОВ «ЕКОПЕЛЬ», ТОВ «УПБ Сад», ФГ «Фортуна В» та інші господарства, що забезпечують різноманіття напрямів сільськогосподарського виробництва.

Поряд із рослинництвом добре розвинуте тваринництво, зокрема молочне скотарство, свинарство та дрібне фермерське птахівництво. Окремі господарства спеціалізуються на козівництві, вівчарстві та виробництві органічної продукції. Значного розвитку набуло садівництво: на території розміщені підприємства, що вирощують яблука, черешню, чорницю та лохину, серед яких ТОВ «Україна Голд-Сад», ТЗОВ «УПБ Сад» та ФГ «БерріПро».

У промисловому секторі функціонують підприємства з виготовлення хлібобулочних виробів, пакувальних матеріалів та переробки молока. Деякі виробництва демонструють високі обсяги потужностей – до 4,5 тис. буханців хліба та 2 тис. одиниць іншої продукції на добу. Така структура економічної

діяльності створює комплексний вплив на довкілля й визначає умови ведення мисливського господарства.

Особливо важливим аспектом даного дослідження є зміни, що відбулися в системі лісового господарства України. Унаслідок реорганізації та формування філій ДП «Ліси України» відбулося істотне перегрупування та розширення територій окремих надлісництв, включаючи Любомильське. У рамках реформи до складу надлісництва були включені додаткові площі, що вплинуло на загальну площу лісових і мисливських угідь, а також на їх структурно-біотопне наповнення. Саме тому для цього дослідження використовуються оновлені статистичні матеріали Любомильського лісового господарства, які відповідають сучасним територіальним межам надлісництва. Усі подальші аналітичні розрахунки, оцінка лісового фонду та характеристика мисливських ресурсів виконані з урахуванням фактичного розширення площ, що забезпечує об'єктивність та достовірність отриманих результатів.

Територія Любомильського лісового господарства характеризується високим рівнем лісистості та значною часткою площ, вкритих ліською рослинністю. Загальна площа земельної території господарства становить 24 517,2 га, з яких 23 895,3 га, або 97,5 %, належать до лісових земель. Вкриті ліською рослинністю площі охоплюють 22 995,5 га, що становить 93,8 %, тоді як непокриті ліською рослинністю – 899,8 га, або 3,7 % від загальної площі.

До складу непокритих ліською рослинністю земель належать незімкнуті лісові культури (531,1 га), лісові розсадники (4,9 га), зруби (257,8 га), галявини та пустирі (49,0 га), а також мережа доріг і просік (82,8 га). Нелісові землі охоплюють 621,9 га (2,5 %), включаючи ріллю, луки, пасовища, водойми, болота, садиби та технічні траси.

Переважаюча площ, зайнятих ліською рослинністю, свідчить про високу продуктивність лісових угідь та значну роль господарства у підтриманні екологічної рівноваги регіону. Особливої уваги заслуговує значна площа боліт (471,9 га), які виконують функцію важливих біотопів для мисливської фауни, забезпечуючи кормові ресурси та місця укриття. Луки та пасовища також

створюють сприятливі умови для копитних та дрібних ссавців, що формує різноманіття біотопічної структури території.

Узагальнення структури земельного фонду свідчить, що територія Любомильського надлісництва, у своїх сучасних межах, відзначається оптимальним співвідношенням лісових, лучних і болотних угідь, що забезпечує наявність стабільної кормової бази та сприятливих екологічних умов для існування мисливських видів.

2.2. Аналіз розподілу мисливських угідь за віковими групами та типами лісів

Структура мисливських угідь Любомильського надлісництва, відповідно до сучасних адміністративних меж, сформованих після реорганізації ДП «Ліси України», відзначається високою часткою лісових площ та значною біотопічною різноманітністю. Проведений аналіз дає можливість оцінити, наскільки збалансованою є вікова та типологічна структура лісів, а також визначити їх значення для забезпечення екологічних потреб мисливської фауни.

За структурою лісових біотопів на території надлісництва домінують листяні ліси, площа яких становить 9022,0 га. Таке співвідношення пояснюється природними умовами регіону, де переважають вологі та свіжі гігروتони, сприятливі для формування дубово-грабових та інших листяних деревостанів. Значно меншою площею представлені змішані ліси (1538,1 га) та хвойні насадження (1081,3 га), однак вони також відіграють важливу роль у просторовій структурі угідь, забезпечуючи різноманітність кормових та укриттєвих біотопів.

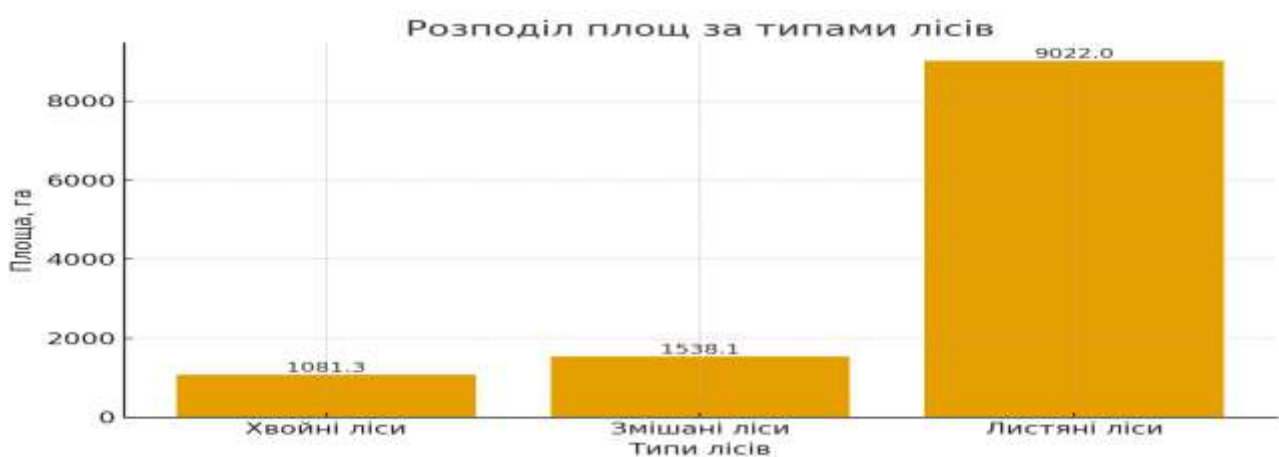

Рис. 1. Розподіл площ за типами лісів

Переважання листяних насаджень свідчить про високу продуктивність території, оскільки саме такі ліси забезпечують найбільшу кормову різноманітність для копитних, хижих і дрібних ссавців. У змішаних насадженнях формується більш складна ярусність, що є цінною для лося, борсука, куниць та мисливської пернатої дичини. Хвойні ліси, попри меншу площу, виступають важливими біотопами зимових укриттів та місцями репродукції для ряду видів.

Структура угідь свідчить, що лісові площі загалом займають понад 64 % території надлісництва, що є істотною передумовою для стабільності популяцій мисливських видів. На другому місці за площею перебувають болота (понад 24 %), які виконують унікальні екологічні функції: регулюють водний баланс, служать кормовими площами та місцями літнього перебування багатьох видів тварин. Луки (5,5 %) і ораниці (2,5 %) забезпечують додаткові кормові ресурси, особливо у період активної вегетації рослин. Висока частка лісових угідь і значне поширення болотних екосистем формують оптимальне співвідношення біотопів для копитних тварин, зокрема сарни європейської та дикого кабана, а також для хутрових звірів – лисиці, куниці, норки. Лучні угіддя відіграють роль кормових ділянок, особливо влітку, коли тварини активно використовують їх для пошуку високобілкової рослинності. Водночас ораниця та інші сільськогосподарські угіддя залучають окремі види до харчових міграцій, що підсилює взаємодію між природними та агроекосистемами.

У межах надлісництва представлено всі основні вікові групи лісів – від молодняків до стиглих і перестійних насаджень. Листяні та змішані молодняки відіграють важливу роль у забезпеченні кормової бази, оскільки формують густі підростові яруси, багаті на трав'янисту та чагарникову рослинність. Середньовікові деревостани створюють найбільш сприятливі умови для існування копитних тварин, адже поєднують достатню кількість укриттів і кормових ресурсів. Стиглі та перестійні ліси важливі для птахів, борсуків та хижих видів, що використовують їх як стабільні місця проживання.

Структура мисливських угідь

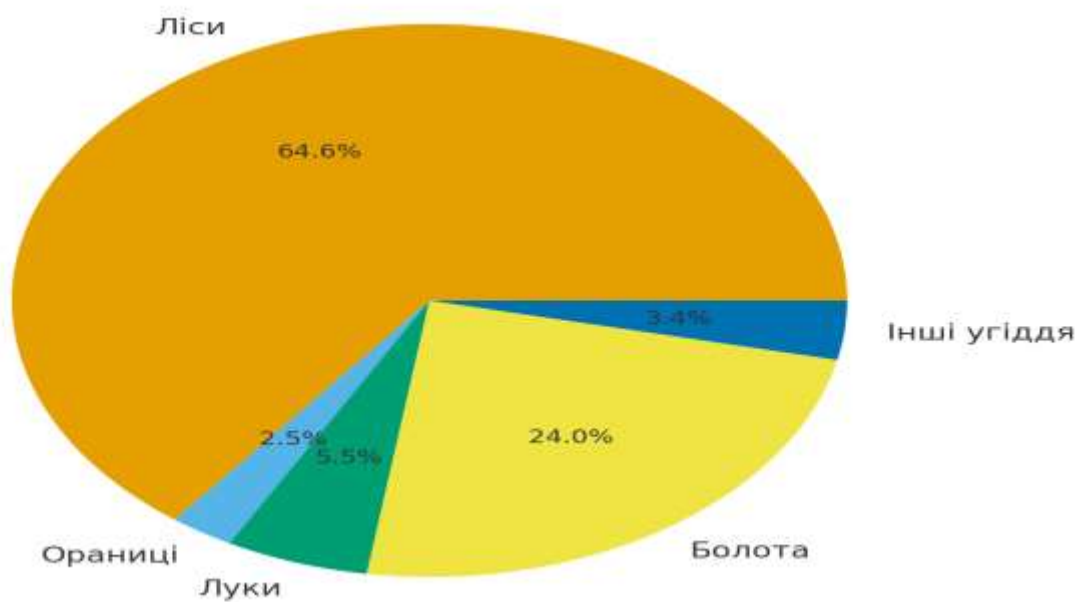

Рис. 2. Структура мисливських угідь

Збалансованість вікової структури є свідченням правильно організованого лісівництва, яке забезпечує сталість мисливських ресурсів та збереження природної динаміки лісових екосистем. Висока частка середньовікових і пристигаючих насаджень забезпечує оптимальні умови для відтворення популяцій диких тварин.

2.3. Аналіз організації території та матеріально-технічного забезпечення мисливського господарства

Одним з ключових елементів організації мисливського господарства є раціональний розподіл території на єгерські обходи. Такий поділ забезпечує рівномірне навантаження на єгерську службу, створює можливість для ефективного контролю за станом мисливських угідь, ведення обліку чисельності тварин та здійснення біотехнічних заходів. Відповідно до вимог статті 29 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» користувачі мисливських угідь зобов'язані формувати єгерську службу з розрахунку не менше ніж один єгер на кожні 10 тис. га угідь. Для дотримання цих норм територія Любомильського лісового господарства поділена на п'ять єгерських обходів, загальна площа яких становить 24 517,2 га.

Перший єгерський обхід охоплює квартали Ростищенського та Піщанського лісництв і має площу 3770,6 га. Другий обхід включає території Поліського та Піщанського лісництв площею 4893,1 га, що робить його одним із найбільших у структурі мисливських угідь. Третій обхід, який повністю базується на кварталах Забузького лісництва, охоплює 4731,0 га. Четвертий обхід, що включає Забузьке, Гущанське та Гупалівське лісництва, має площу 4963,0 га. П'ятий єгерський обхід представлений територіями Любомильського та Гупалівського лісництв і охоплює 4968,2 га, що є найбільшою площею серед усіх обходів.

Такий розподіл території дозволяє забезпечити рівномірний контроль за станом угідь, оптимізувати маршрути патрулювання та гарантувати виконання завдань щодо охорони мисливської фауни. Важливо зазначити, що сукупна площа обходів повністю відповідає сучасним межам філії, сформованим після реформи ДП «Ліси України», що забезпечує коректність подальших аналітичних оцінок.

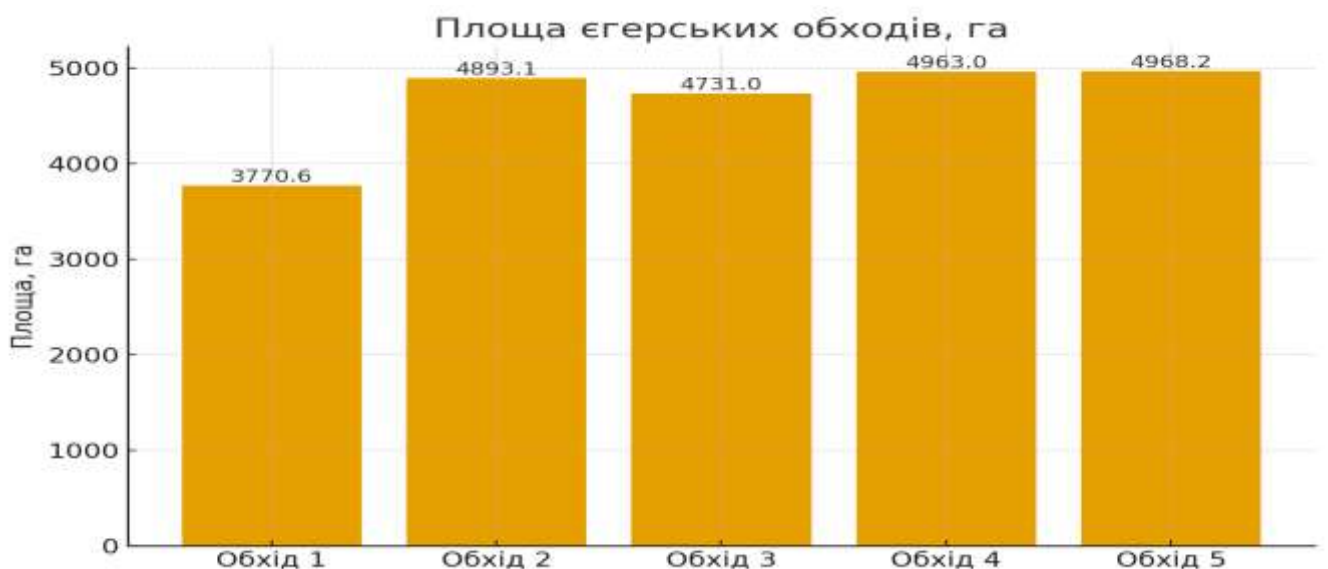

Рис. 3. Площа єгерських обходів, га

Ефективне ведення мисливського господарства неможливе без належного матеріально-технічного забезпечення. У Любомильському лісовому господарстві передбачено виконання комплексу робіт, спрямованих на облаштування мисливських угідь, встановлення межових знаків та інформаційних елементів, а також поліпшення умов для відпочинку та організації полювання.

Відповідно до аналізованих даних у межах філії встановлено 25 аншлагів, що позначають межі мисливських угідь, а також 30 вказівних та межових стовпів.

Додатково планується встановити ще 10 аншлагів та 5 інформаційних стовпів, що зумовлено потребою в оновленні та розширенні інформаційної інфраструктури після зміни адміністративних меж. Для маркування мисливських ліній використовується 10 існуючих малюнкових панно, до яких передбачається додати ще 4 одиниці. Загальна кількість межових стовпів після проєктних робіт зросте до 35 одиниць.

Ці заходи спрямовані на покращення орієнтування мисливців у межах угідь, запобігання порушенням та мінімізацію ризиків виходу на заборонені ділянки. Регулярне оновлення аншлагів та стовпів є важливою умовою дотримання природоохоронних вимог, а також підвищення рівня доступності та безпеки території.

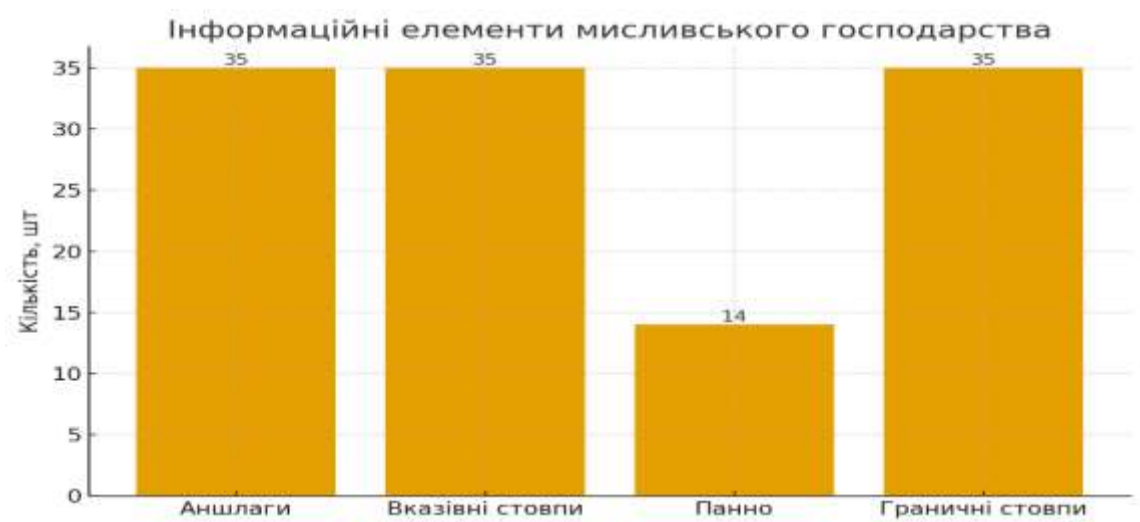

Рис. 3. Інформаційні елементи мисливського господарства

Згідно з аналізованими відомостями матеріально-технічна база філії включає широкий перелік мисливських споруд, які використовуються для підгодівлі тварин, проведення спостережень, виконання біотехнічних заходів і організації мисливського процесу. Наразі у філії функціонує 2 мисливські будинки, і ще один об'єкт планується звести. Існує 12 біотехнічних веж, і додатково передбачається будівництво ще 10, що значно підвищить інтенсивність і якість спостережень за чисельністю мисливських видів.

У господарстві наявні 4 навіси для зберігання кормів, 5 кормосховищ, 4 штучні водойми, призначені для забезпечення водопою диких тварин у періоди низької природної водності. Вольєрний комплекс для утримання ратичних

включає 1 об'єкт, і його кількість лишається незмінною. Значний обсяг робіт передбачений у сфері підгодівлі: кількість годівниць збільшиться з 44 до 64 одиниць, а солонців – із 97 до 117 одиниць, що позитивно впливатиме на стан копитних видів та стабільність їхніх популяцій.

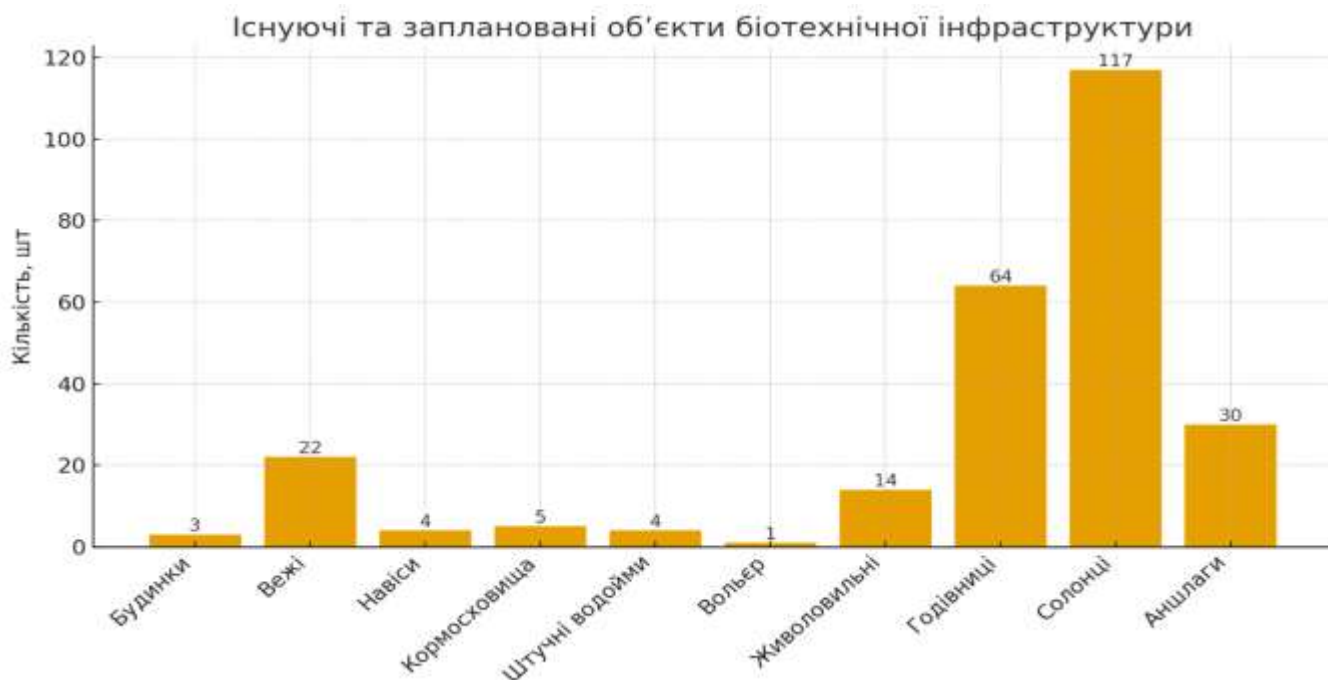

Рис. 4. Існуючі та заплановані об'єкти біотехнічної інфраструктури

Заплановане збільшення кількості біотехнічних та інженерних споруд свідчить про орієнтацію філії на формування високоякісної інфраструктури для ведення мисливського господарства. Це дозволить підтримувати належну кормову базу, поліпшувати умови існування диких тварин і забезпечувати раціональне використання мисливських ресурсів.

РОЗДІЛ 3

МИСЛИВСЬКІ РЕСУРСИ

3.1. Мисливська фауна, її чисельність, стан експлуатації та охорони

Територія філії «Любомильське лісове господарство» характеризується високим різноманіттям мисливської фауни, що пояснюється значною площею лісових масивів, наявністю болотних та лучних екосистем, а також збалансованою віковою структурою деревостанів. Найбільш поширеними видами мисливської дичини є лось, олень благородний, козуля європейська, кабан, а серед хутрових – заєць сірий, білка звичайна, лисиця, єнотоподібний собака, куниця лісова, борсук та видра. Значна кількість біотопів створює оптимальні умови для існування як копитних, так і дрібних та середніх хижаків.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин у 2019–2022 рр. свідчить про стійку тенденцію до збільшення ратичних видів. Загальна чисельність копитних зросла з 351 особини у 2019 р. до 492 у 2022 р., що є результатом активної охорони, правильного розподілу угідь та здійснення біотехнічних заходів. Найбільше зростання спостерігається у популяції козулі, чисельність якої за період обліків збільшилася з 230 до 339 особин, а також оленя благородного – з 61 до 86 особин. Показники чисельності лося залишаються стабільними (21–30 особин), що відповідає екологічній місткості території.

Популяція кабана протягом аналізованих років демонструє помітну динаміку збільшення (з 39 до 116 особин), що є типовим для територій із розвиненою кормовою базою. Така тенденція потребує додаткового контролю, оскільки надмірне зростання чисельності цього виду може призвести до збільшення випадків шкоди для сільськогосподарських угідь.

Серед хутрових звірів найбільш численними залишаються заєць сірий (190–216 особин), білка (196–220 особин) та лисиця (38–45 особин). Протягом досліджуваного періоду спостерігається загальне зростання чисельності більшості представників дрібної фауни, що свідчить про стабільність екосистем та ефективну охорону угідь. Водночас чисельність видри коливається в межах

11–19 особин, що обумовлено природною специфікою виду та залежністю від водно-болотних біотопів.

Рис. 5. Загальна чисельність усіх мисливських тварин

Заходи з охорони угідь у філії здійснюються силами егерської служби та працівників лісової охорони. Аналіз даних за 2019–2022 рр. показує, що кількість проведених рейдів щороку збільшується: з 241 у 2019 р. до 375 у 2022 р.. Це є прямою реакцією на зростання антропогенного навантаження та необхідність посилення контролю. Кількість складених протоколів за браконьєрство також зросла – з 10 у 2019 р. до 24 у 2022 р., що свідчить про активізацію роботи служби охорони і водночас про зростання порушень.

Вилучення зброї, хоч і спостерігається нерегулярно, є важливим індикатором інтенсивності правопорушень у мисливській сфері. Динаміка цих показників підтверджує необхідність подальшого зміцнення матеріально-технічної бази охорони та збільшення патрулювань.

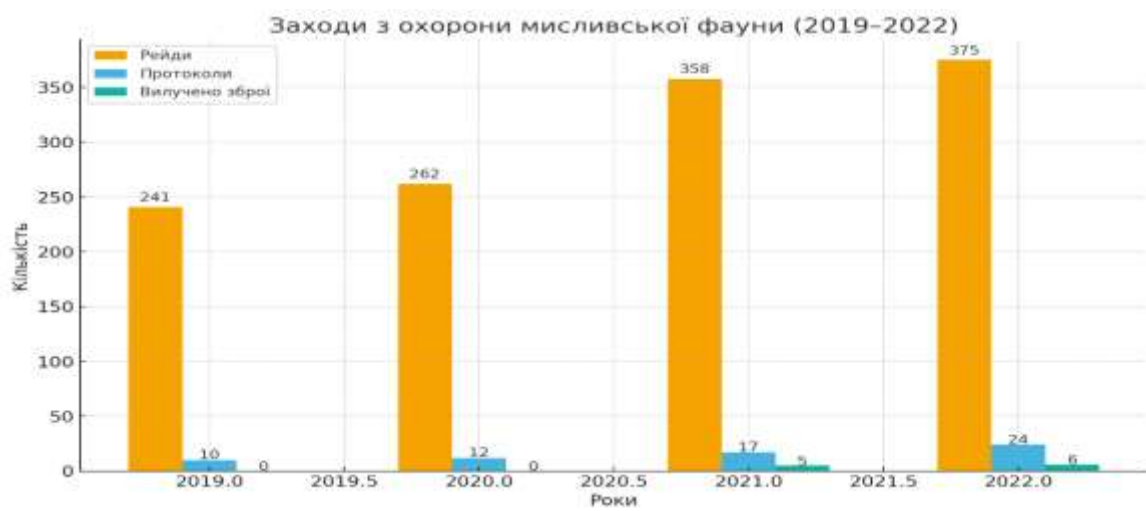

Рис. 6. Заходи з охорони мисливської фауни

Відстріл хижих тварин проводиться з метою регуляції чисельності видів, що становлять загрозу для популяцій дрібної дичини або можуть створювати конфліктні ситуації з людиною. У 2019–2022 рр. у філії здійснювався контроль чисельності вовка, лисиці та вороноподібних птахів.

Чисельність відстріляних лисиць варіювала від 12 до 6 особин, що відповідає природним коливанням популяції та результатам обліку. Відстріл вовка, як рідкісного випадку на території філії, спостерігався епізодично (1–3 особини на рік). Відстріл сірих ворон та сорок проводиться для зменшення тиску на гніздову фауну; протягом аналізованих років їх кількість залишалася стабільною (2–3 особини щорічно).

3.2. Бонітування мисливських угідь

Бонітування мисливських угідь є однією з ключових складових оцінки їх мисливськогосподарського потенціалу, оскільки дає можливість кількісно визначити придатність біотопів для існування основних видів мисливських тварин, а також виявити території, що потребують зміни режиму господарювання або проведення біотехнічних заходів. У системі ведення мисливського господарства бонітування виконує функцію інтегрального показника, який поєднує природно-ландшафтні, кормові, укриттєві й захисні властивості угідь, формуючи загальну характеристику їх ємності щодо підтримання оптимальних популяцій диких тварин.

Усі аналітичні розрахунки, пов'язані з бонітуванням угідь, здійснено на основі матеріалів сучасного Любомильського лісового господарства, яке охоплює актуальні межі надлісництва. Такий підхід забезпечує коректність визначення ємності угідь, точність класифікації бонітетів та реалістичність подальшого моделювання чисельності мисливських тварин.

Бонітування мисливських угідь здійснюється відповідно до чинних методичних рекомендацій, у яких визначено п'ять класів бонітету – від найвищого (I) до непридатного (V). Території I класу характеризуються найкращими умовами для тварин: багатими кормовими ресурсами, високою біотичною захищеністю, достатніми укриттями та мінімальним антропогенним

пресингом. Угіддя II та III класу належать до середньої придатності, але відіграють важливу роль у структуруванні міграційних шляхів та сезонних стацій. IV клас позначає території з обмеженою придатністю, тоді як V клас – угіддя, майже не придатні для існування окремих видів мисливської фауни.

За матеріалами встановлено, що територія надлісництва має виражений лісовий характер. Найбільшу площу займають листяні ліси – 7653,9 га (31,1%), які формують екологічне ядро та забезпечують широкий спектр кормових і захисних ресурсів для копитних тварин, зокрема оленя благородного, козулі європейської та лося. Значну роль відіграють і змішані ліси – 5448,1 га (22,2%), що завдяки поєднанню хвойного та листяного деревостану створюють високопродуктивні біотопи для кабана та куниці лісової.

Частка хвойних лісів складає 1081,3 га (4,4%), що доповнює мозаїчність ландшафту та підвищує біотопічне різноманіття. Болота (471,9 га; 1,9%) і луки (65,7 га; 0,3%) виконують роль кормових стацій і важливі насамперед для козулі та зайця, особливо у період вегетації. Водно-болотний комплекс – водні об'єкти (26,1 га) – формує специфічні умови для мисливських видів, що використовують їх як джерело води та сезонні укриття.

Загалом просторове співвідношення біотопів підтверджує, що територія надлісництва має високий природно-ресурсний потенціал для ведення мисливського господарства, оскільки понад половину площі становлять лісові угіддя, а наявність відкритих ділянок і боліт підсилює кормову місткість.

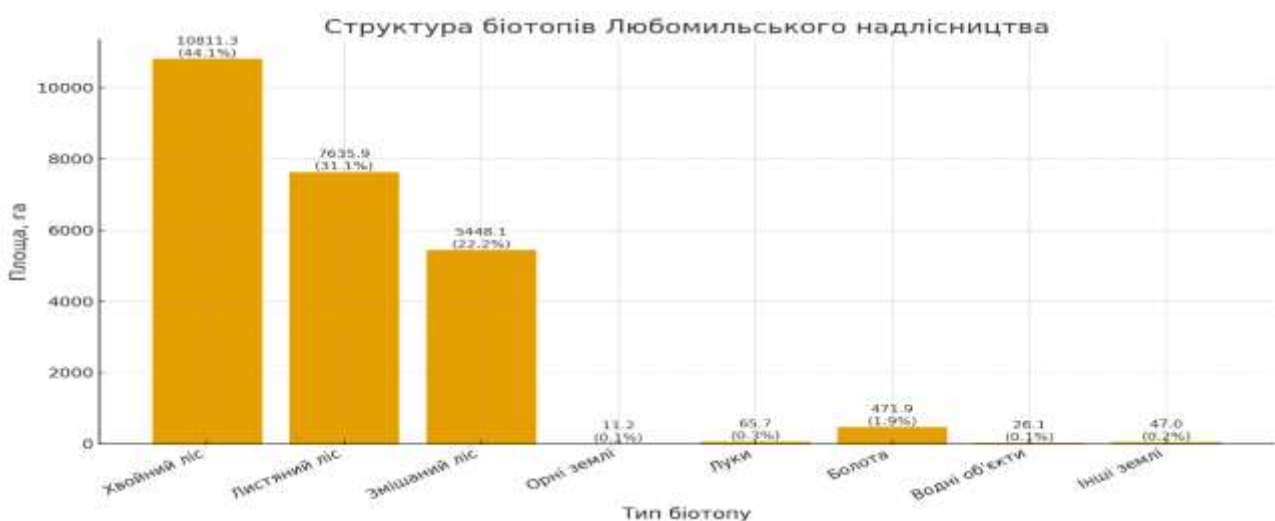

Рис. 7. Структура біотопів Любомильського надлісництва

Середній клас бонітету є інтегральним показником, який характеризує загальну придатність угідь для існування кожного виду мисливської фауни. Цей показник відображає поєднання кормової доступності, рівня захищеності, мозаїчності біотопів та наявності порушених територій. Чим нижчим є середній клас, тим ліпшими є умови для конкретного виду.

Аналіз даних свідчить, що найсприятливіші умови наявні для лося, середній клас бонітету якого становить 2,57. Це зумовлено домінуванням листяних і змішаних лісових масивів, які відповідають його кормовим і екологічним потребам.

Олень благородний (2,91) і козуля (2,93) також мають добрі умови, що вказує на їх високу адаптивність до лісових біотопів і мозаїчних кормових стацій.

Кабан (2,84) демонструє відносно кращі умови щодо забезпечення кормами та укриттями, особливо завдяки наявності заболочених ділянок і густих змішаних лісів.

Для зайця (3,06) умови є середніми, що пояснюється обмеженістю відкритих територій – лук та орних земель, які є ключовими стаціями цього виду. Найменшу відповідність угідь екологічним вимогам демонструє куниця лісова (4,36). Це свідчить про нестачу високоякісних лісових біотопів із розвиненим ярусним укриттям та зменшення площі малопорушених територій.

Середній клас бонітету дозволяє порівняти екологічний комфорт різних видів і визначити пріоритети для подальших біотехнічних заходів. За результатами аналізу найбільш ефективними напрямками покращення умов є: розширення кормових стацій для зайця, покращення структурної різноманітності лісів для куниці та оптимізація водно-болотних угідь для кабана. Бонітування мисливських угідь у Любомильському надлісництві дає можливість комплексно оцінити якість основних біотопів відповідно до екологічних потреб мисливської фауни. Рисунок 8 демонструє детальний просторовий розподіл площ мисливських угідь між класами бонітету для кожного виду тварин, що дає змогу визначити рівень комфортності угідь, придатність середовищ і можливості підтримання стійких популяцій.

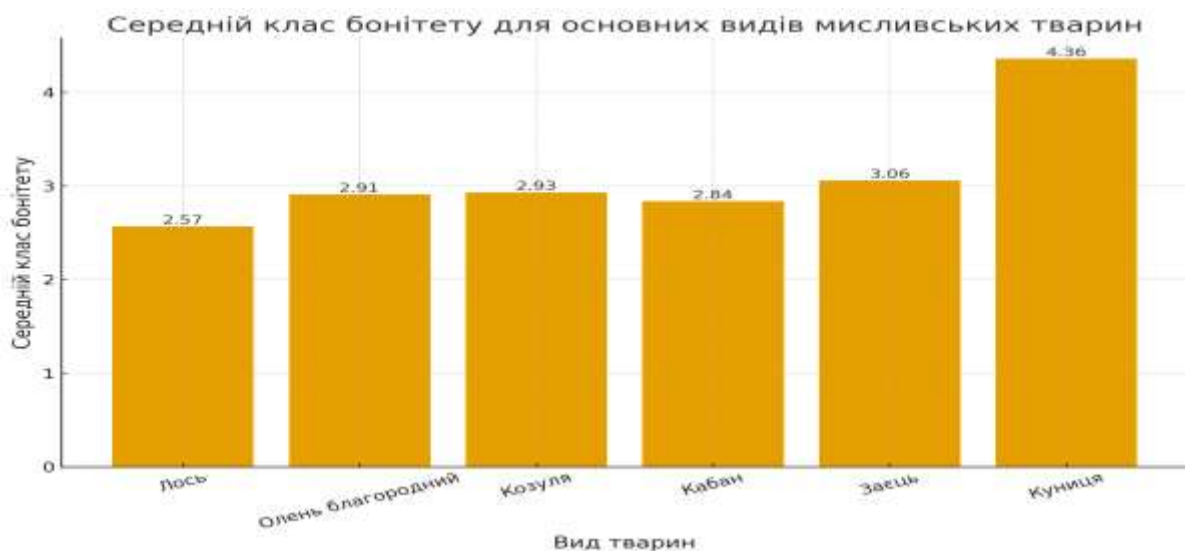

Рис. 8. Середній клас бонітету для основних видів мисливських тварин

Першою важливою закономірністю є те, що найцінніші угіддя (І клас) займають значну частину площ переважно для великих копитних, насамперед лося та кабана. У хвойних лісах частка високоякісних угідь (І клас) для лося становить 3092,2 га, для оленя – стільки ж, а у листяних лісах лось отримує додатково 2881,2 га угідь найвищого бонітету. Це підтверджує, що структура лісових масивів надлісництва забезпечує достатній рівень кормових ресурсів і природних укриттів для підтримання чисельності великих копитних тварин. Лосю властива висока залежність від листяних і змішаних лісів, що й відображено у відповідності характеру угідь його екологічним потребам.

Угіддя II класу бонітету також мають вагоме значення для копитних. Оленю та козулі у змішаних лісах відповідає понад 1000 га угідь II класу, що вказує на високу якість середовища, хоча дещо нижчу, ніж у I класі. На відміну від лося, козуля демонструє ширший спектр придатних біотопів – від листяних до змішаних лісів, що підтверджується великими площами угідь II та III класу.

Особливо показовим є розподіл угідь III класу, який формує основу кормових стацій та сезонних місць перебування для більшості видів. Для козулі сумарна площа угідь III класу у хвойних і змішаних лісах становить більше 7700 га, тоді як у кабана – понад 5900 га. Цей клас часто включає біотопи із середнім рівнем кормової продуктивності та мозаїчною структурою рослинності, що дозволяє видам ефективно використовувати територію у різні сезони року.

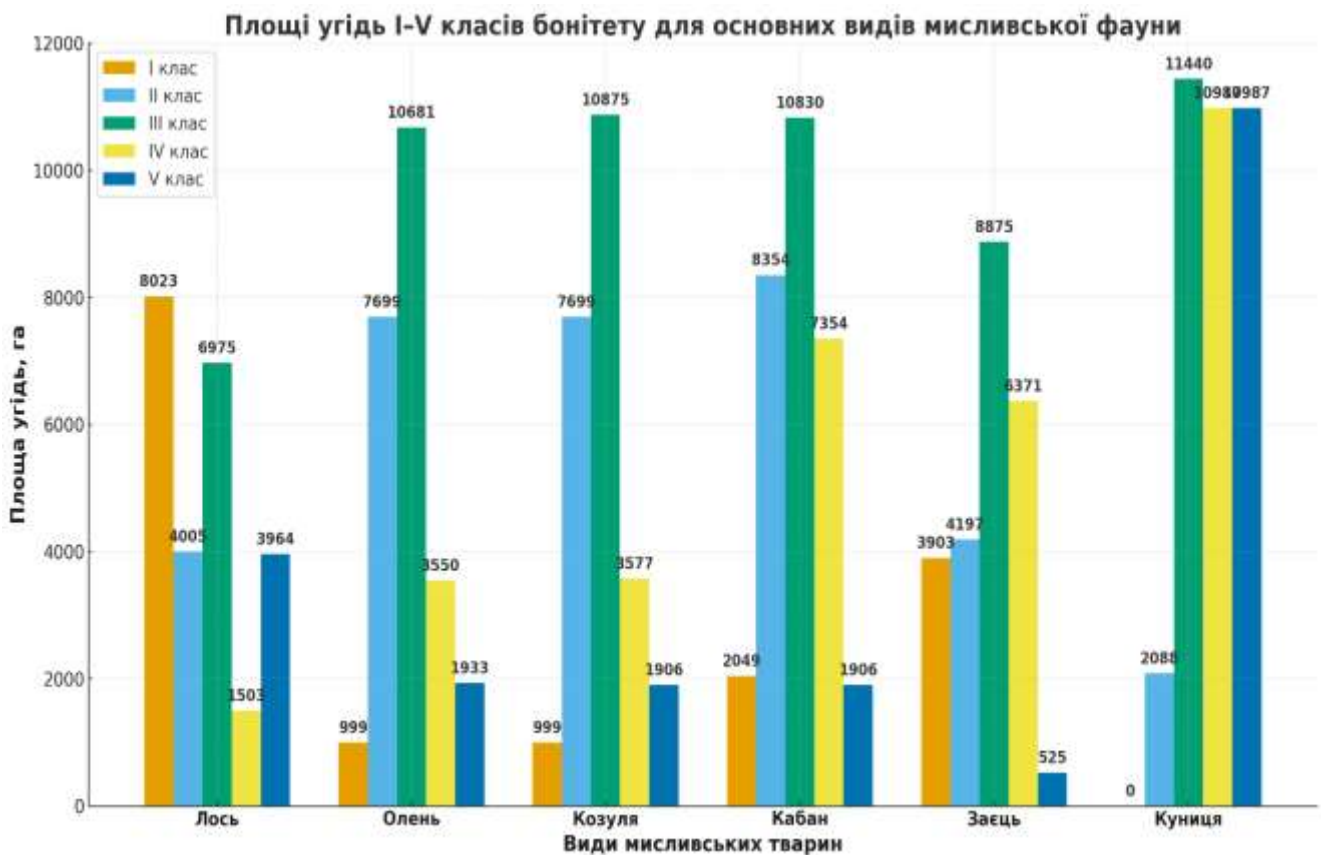

Рис. 9. Площі угідь I–V класів бонітету для основних видів мисливської фауни

Угіддя IV класу характеризуються зниженими кормовими властивостями або підвищеним антропогенним впливом. Для зайця площі IV класу значні – понад 6800 га у хвойних та змішаних лісах, що свідчить про низьку якість просторових умов для цього виду в лісових угіддях і потребу у збільшенні частки відкритих ділянок, лук і перелогів. Для куниці, навпаки, саме угіддя IV класу є переважаючими (понад 11440 га), що вказує на її стійкість до мозаїчних, частково порушених лісових середовищ.

V клас бонітету, який представляє найменш придатні угіддя, характерний переважно для дрібних хижаків у відкритих біотопах та для видів, що обмежено використовують заболочені території. Для козулі та оленя площі V класу відносно невеликі, тоді як куниця має їх значно більше (10987,2 га), що підкреслює її здатність освоювати території, малоприсаєднані для інших видів.

Синтезуючи дані по Поліській природній зоні, можна виділити такі ключові екологічні закономірності: Лось має найкращі умови існування – це підтверджено

значними площами угідь I–III класів (майже 19 тис. га), що зумовило найнижчий середній клас бонітету (2,57). Олень і козуля перебувають у середньосприятливих умовах, оскільки мають широке представлення угідь II–III класу та обмежену частку угідь IV–V класу.

Кабан демонструє високу адаптивність, що проявляється у значних площах угідь III–IV класу та помірній наявності угідь високого бонітету. Заєць перебуває в менш сприятливих умовах через дефіцит відкритих кормових угідь і домінування лісових біотопів, що відображається підвищеним середнім класом бонітету (3,06).

Найгірші умови має куниця, її середній клас бонітету становить 4,36. Це свідчить про перевагу малопродуктивних і сильно порушених угідь, які не формують оптимальних умов для укриття або полювання.

Умови, відображені у таблиці 5.5, дають можливість встановити, що територія Любомильського надлісництва має високий загальний мисливськогосподарський потенціал, але потребує зональної деталізації біотехнічних заходів, спрямованих на:

- розширення кормових угідь для зайця та козулі;
- відновлення чагарникових ділянок для куниці;
- збереження малопорушених лісових масивів, важливих для лося та оленя;
- стабілізацію водно-болотних угідь, критично важливих для кабана.

Таким чином, класи бонітету не лише демонструють якість території, але і задають основу для оптимізації планів ведення мисливського господарства.

3.3. Визначення оптимальної щільності та оптимальної чисельності мисливської фауни

Оптимальна щільність та оптимальна чисельність мисливської фауни є ключовими інтегральними показниками, що характеризують екологічну місткість мисливських угідь і ступінь збалансованості мисливсько-господарської діяльності на певній території. У сучасних умовах інтенсифікації лісового природокористування та посилення антропогенного навантаження на екосистеми

регулювання чисельності диких тварин розглядається як необхідна умова збереження стійкості лісових біоценозів, недопущення їх деградації та формування сприятливих умов для самовідтворення популяцій.

Наукові підходи до визначення оптимальної чисельності ґрунтуються на концепції екологічної місткості (carrying capacity), згідно з якою кожна екосистема здатна підтримувати лише певну кількість особин конкретного виду без порушення своєї структурної та функціональної стабільності. Відповідно, оптимальна щільність мисливських тварин трактується як максимальна кількість особин на одиницю площі, яка може існувати на території угідь за умов рівноваги між кормовою базою, захисними властивостями біотопів та впливом популяції на лісове й сільськогосподарське господарство.

У мисливствознавстві центральним елементом методики оптимізації чисельності виступає бонітування мисливських угідь, що відображає якість біотопів з позиції їх відповідності екологічним потребам певного виду фауни. З огляду на мозаїчність природних умов філії «Любомильське лісове господарство» використання середнього класу бонітету є доцільним інструментом для визначення потенційної щільності видів, оскільки він дозволяє інтегрувати різномірні якісні характеристики угідь у єдиний кількісний показник.

Після встановлення середнього класу бонітету для кожного виду розраховують оптимальну щільність, виражену в головах на 1000 га угідь, а далі – загальну оптимальну чисельність на всю площу мисливського господарства. Для цього використовують залежність, за якою загальна оптимальна чисельність дорівнює добутку оптимальної щільності на площу угідь, поділену на тисячу. Тобто, якщо позначити оптимальну чисельність через Чзаг, оптимальну щільність через Щ, а площу мисливських угідь через S, то $Чзаг = Щ \times S / 1000$. У випадку філії «Любомильське лісове господарство» розрахунки виконуються для площі 24 470,2 га, що забезпечує достатню точність і репрезентативність отриманих результатів.

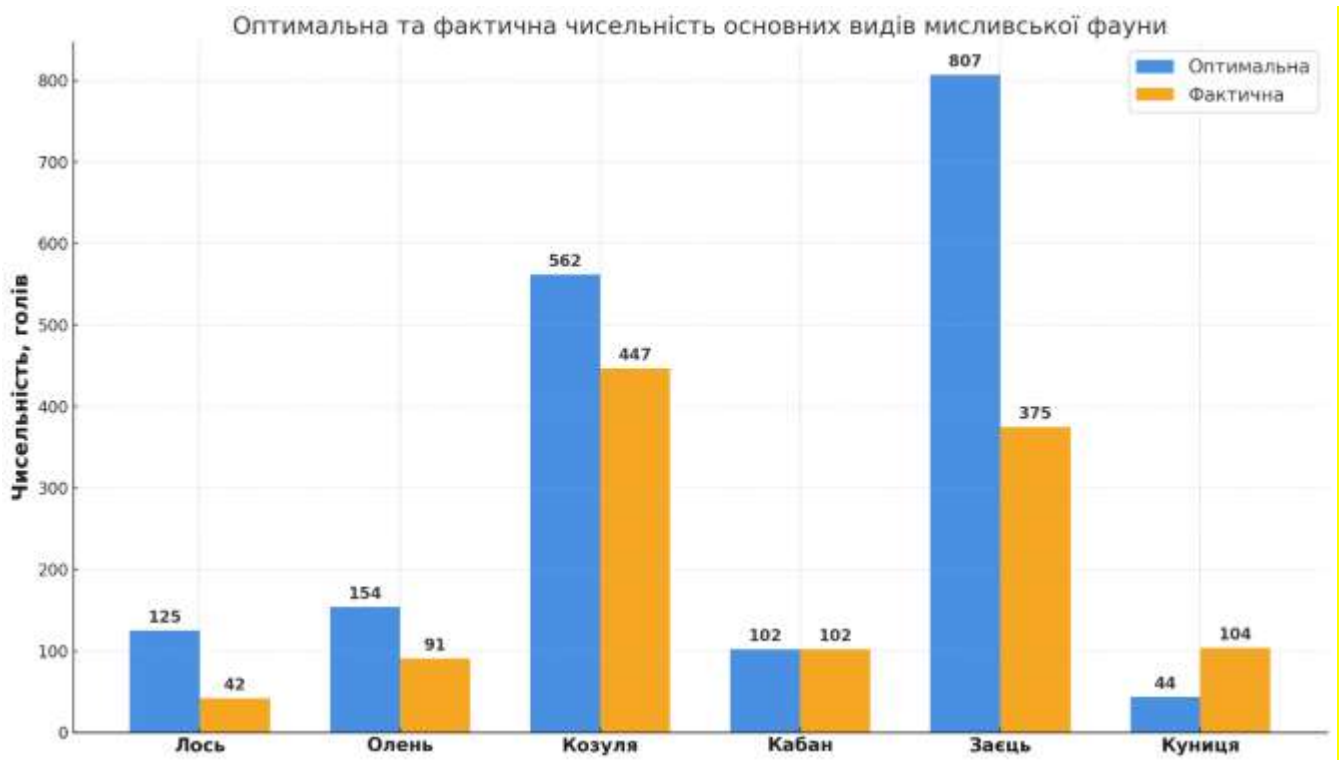

Рис. 10. Оптимальна та фактична чисельності мисливської фауни

Аналіз даних свідчить, що види мисливської фауни істотно відрізняються за екологічними вимогами, що безпосередньо позначається на величині оптимальної щільності. Нерівномірність оптимальних показників зумовлена біологічними особливостями кожного виду, структурою кормових ресурсів, рівнем антропогенного тиску та конфігурацією природних біотопів. Лось європейський, як найбільший копитний вид, потребує значних площ високоякісних біотопів із добре розвиненою деревною та чагарниковою рослинністю. Для нього оптимальна щільність становить 5,1 голови на 1000 га, що відповідає можливій чисельності близько 125 особин. Відносно низький рівень щільності пояснюється високими кормовими потребами та значним потенціалом пошкодження деревостанів у разі перевищення оптимальної чисельності.

Для благородного оленя оптимальна щільність дорівнює 6,3 голови на 1000 га, а розрахункова оптимальна чисельність становить 154 особини. Достатньо високий середній клас бонітету (2,9) засвідчує добру пристосованість угідь філії до потреб цього виду, однак екологічна пластичність оленя нижча, ніж у козулі, що зумовлює дещо меншу допустиму чисельність. Козуля європейська відзначається найвищими показниками екологічної місткості угідь: оптимальна

щільність становить 23 голови на 1000 га, а оптимальна чисельність – 562 особини. Такий рівень пояснюється широкими трофічними можливостями виду та його здатністю ефективно використовувати як суцільні лісові масиви, так і мозаїчні лісостепові ділянки, узлісся та агроландшафти.

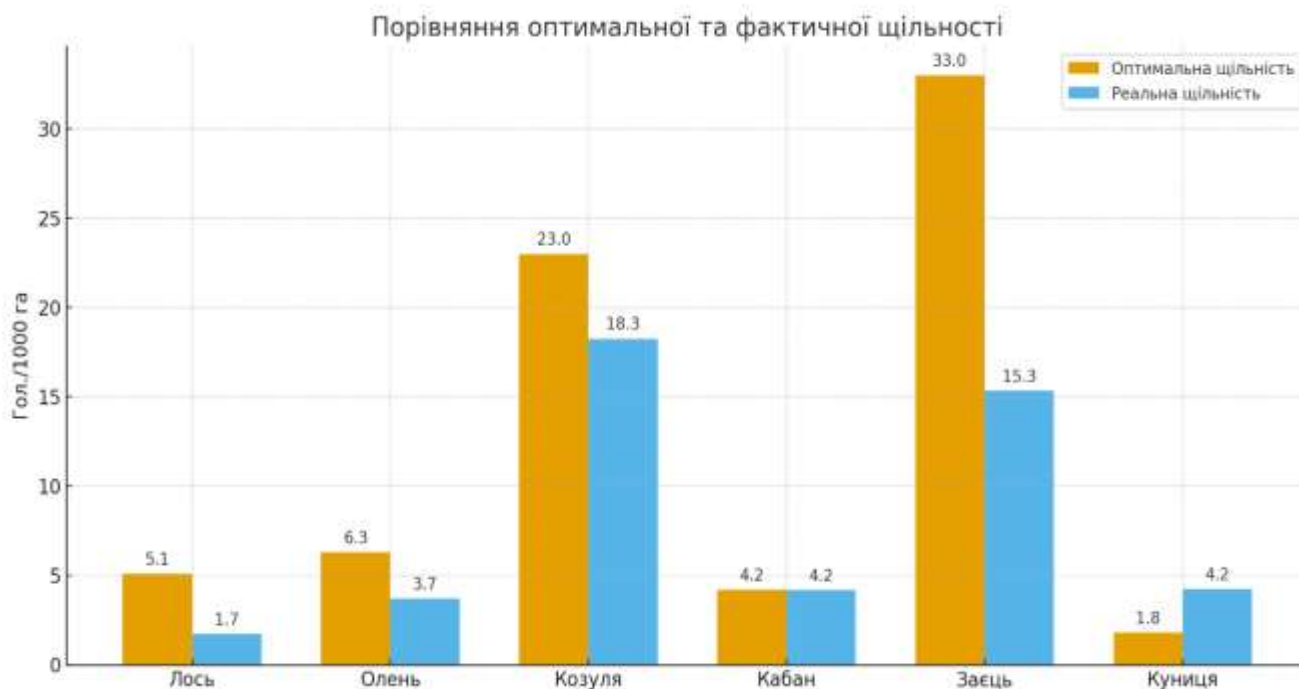

Рис. 11. Порівняльний графік оптимальної та фактичної щільності мисливських тварин

Кабан дикий має оптимальну щільність 4,2 голови на 1000 га та розрахункову оптимальну чисельність 102 особини. Попри достатню кормову базу, допустима чисельність кабана обмежується потенційною шкодою сільськогосподарським угіддям і ризиком виникнення епізоотій, насамперед африканської чуми свиней, що потребує посиленого моніторингу й контрольованого вилучення частини популяції. Заєць-русак демонструє найвищу оптимальну щільність серед розглянутих видів – 33 особини на 1000 га, що дає змогу підтримувати чисельність на рівні близько 807 голів. Це пов'язано з високою відтворювальною здатністю виду, широким спектром кормових ресурсів та порівняно невисокою конкуренцією з боку інших видів.

Куниця лісова, навпаки, характеризується найнижчою оптимальною щільністю – 1,8 особини на 1000 га, що відповідає орієнтовно 44 особинам на всій території. Такий рівень зумовлений вузькою спеціалізацією виду, залежністю від

наявності розвинених деревостанів із дуплами, захисних елементів деревної та чагарникової рослинності та відносно невеликою площею оптимальних біотопів.

Подальше порівняння оптимальної та фактичної чисельності (за таблицею 6.4) засвідчує суттєву розбалансованість популяцій. Для лося фактична чисельність становить 42 особини, тобто лише близько 34 % від оптимального рівня, що свідчить про депресивний стан популяції, можливий вплив браконьєрства та скорочення площ високоякісних біотопів. Благородний олень має фактичну чисельність 91 голова, або приблизно 59 % від оптимальної, що загалом характеризує популяцію як послаблену, але таку, що ще зберігає потенціал до відновлення.

Для козулі фактична чисельність 447 голів становить близько 80 % оптимальної, що дає змогу розглядати популяцію як відносно стабільну за умови підтримання належного режиму охорони. Чисельність кабана на момент обліків практично збігається з оптимальною (102 особини), що є рідкісним прикладом дотримання екологічної рівноваги між угіддями та популяцією виду. Заєць, навпаки, має фактичну чисельність лише 375 голів, тобто близько 46 % від оптимальної, що вказує на його один із найвразливіших станів серед досліджених видів. Для куниці фактичний показник 104 особини більш ніж удвічі перевищує оптимальну чисельність (коефіцієнт перевищення близько 2,36), що може спричиняти підвищений прес хижацтва на дрібних ссавців і птахів.

Порівняльні діаграми, побудовані за даними оптимальної й фактичної чисельності, наочно ілюструють, що стан популяцій на території філії є вкрай нерівномірним. Копитні види загалом характеризуються депресивними показниками та не досягають потенційної місткості угідь, тоді як для куниці спостерігається явний надлишок. Такі диспропорції свідчать про порушення трофічних зв'язків у мисливських угіддях, можливе зниження якості кормової бази для копитних, недостатню ефективність біотехнічних і охоронних заходів та вказують на необхідність цілеспрямованого регулювання чисельності окремих видів.

Узагальнюючи отримані результати, можна зробити висновок, що

оптимальна щільність мисливських тварин у філії «Любомильське лісове господарство» значною мірою перевищує фактичну чисельність для більшості видів, що вказує на порушення екологічної рівноваги та потребу в посиленні охоронних і відтворювальних заходів. Найбільший дефіцит чисельності притаманний лосю, оленю та зайцю, тоді як популяція кабана перебуває в стані відносної рівноваги, а чисельність куниці є надмірною і потребує регуляції. Отримані показники можуть бути використані для науково обґрунтованого планування мисливськогосподарських заходів, встановлення лімітів добування та коригування системи біотехнічних робіт у межах Любомильського надлісництва.

3.4. Аналіз пропускної спроможності мисливських угідь

Пропускна спроможність мисливських угідь є інтегральним показником, що характеризує можливість території забезпечувати мисливську діяльність без завдання шкоди популяціям диких тварин та без порушення екологічної рівноваги. Даний показник визначає кількість мисливців, які можуть перебувати в угіддях протягом сезону полювання, враховуючи норми відстрілу, фактичний стан популяцій та екологічну місткість ландшафтів. Фактично пропускна спроможність є кількісною мірою допустимого антропогенного навантаження на мисливську фауну, що дозволяє планувати раціональне використання мисливських ресурсів.

Розрахунок пропускної спроможності здійснювався відповідно до нормативної методики, яка передбачає врахування таких параметрів: фактична чисельність тварин на момент відкриття сезону, кількість особин, що можуть бути вилучені без шкоди для відтворення популяцій, та індивідуальна щоденна норма відстрілу для кожного виду. Ці дані дозволяють визначити потенційну кількість «мисливець-днів», що характеризує сумарну можливість полювання на території філії в межах одного сезону.

Аналіз динаміки чисельності показує, що у 2024–2026 рр. для основних видів фауни характерний поступовий ріст. Так, чисельність лося збільшується з 105 до 115 особин, оленя благородного – з 514 до 568, козулі – зі 127 до 161, кабана – з 469 до 597, зайця – з 469 до 607 голів. Позитивна тенденція обумовлена

поєднанням охоронних заходів, біотехнічних робіт та покращенням структурно-біотопних характеристик лісового середовища.

Разом із тим визначення частки тварин, що підлягають вилученню, є критично важливим. Для копитних видів вона не перевищує 3–5 % від чисельності, тоді як для зайця, завдяки його високій відтворюваності, допускається значно вищий рівень вилучення. Відповідно, у 2024 р. до відстрілу передбачено 5 лосів, 20 оленів, 54 кабани та 54 зайці; у 2025 р. – відповідно 5, 30, 90 та 30 особин; у 2026 р. – 5, 57, 200 та 60 особин.

Особливе значення має індивідуальна норма відстрілу. Для копитних вона становить 0,1 особини на мисливця (тобто десять мисливець-днів на одну тварину), тоді як для зайця – 1 особина на мисливця. Саме тому пропускна спроможність угідь для зайця в десятки разів перевищує аналогічні показники для копитних.

Узагальнені результати розрахунків свідчать про значні міжвидові відмінності пропускної спроможності. У 2024 р. загальний показник становить 790 мисливець-днів, у 2025 р. – 600, у 2026 р. – 880. Найбільша частка припадає на зайця, тоді як для копитних видів пропускна спроможність є обмеженою, що відповідає екологічній специфіці їхнього відтворення.

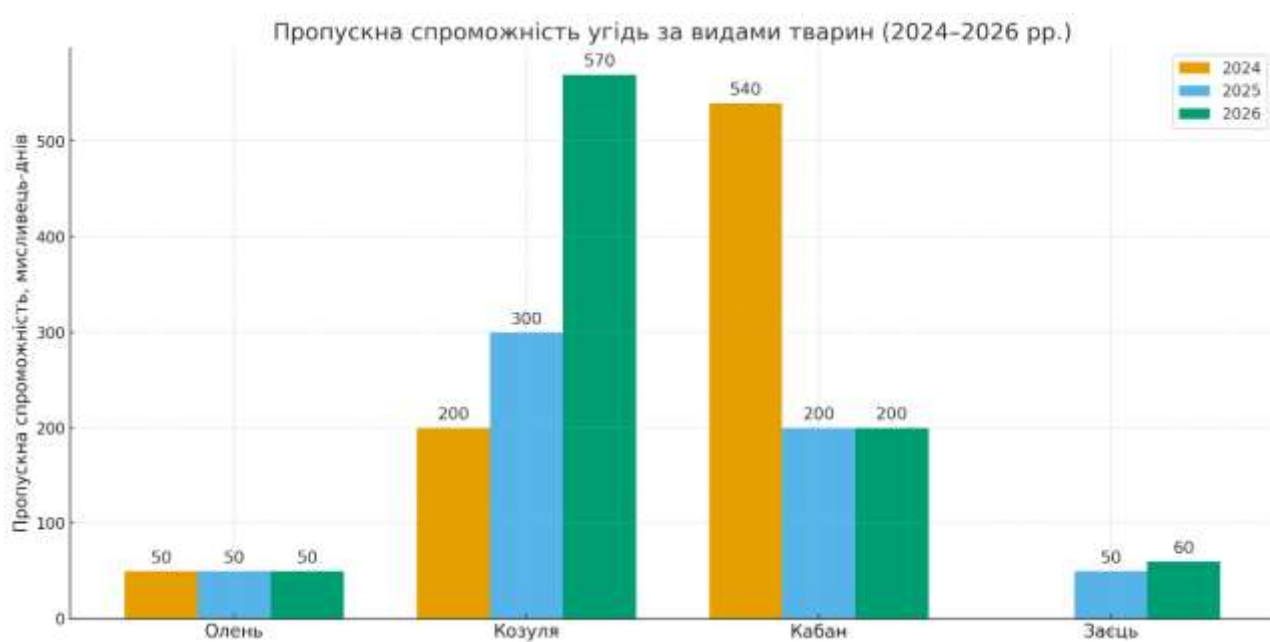

Рис. 12. Пропускна спроможність угідь за видами тварин (2024–2026 р.)

Порівняльний аналіз пропускної спроможності мисливських угідь у 2024–2026 рр., відображений на діаграмі, демонструє чітку динаміку змін та значну варіабельність між видами. Найвищий потенціал для проведення полювання стабільно має заєць-русак, для якого у 2024 р. передбачено 540 мисливець-днів, у 2025 р. – 300, а у 2026 р. – 600 мисливець-днів. Така варіабельність є наслідком керованого регулювання вилучення та високої відтворюваності популяції.

Для козулі зафіксовано зростання пропускної спроможності: з 200 мисливець-днів у 2024 р. до 300 у 2025 р. та 570 у 2026 р., що свідчить про покращення екологічної місткості угідь та збільшення популяційної стабільності.

Олень благородний демонструє сталі показники – 50 мисливець-днів щороку, що відображає обмежену чисельність та необхідність дотримання консервативної тактики використання виду. Подібна ситуація характерна і для лося, пропускна спроможність для якого також становить 50 мисливець-днів щороку.

Для дикого кабана у 2024 р. пропускна спроможність дорівнює 540 мисливець-днів, але у 2025–2026 рр. вона знижується до 200 мисливець-днів, що може бути пов'язано як із санітарними заходами (ризик АЧС), так і з необхідністю стабілізації впливу кабана на лісові та аграрні угіддя.

Загалом діаграма демонструє перехід до більш збалансованої моделі мисливського користування та підтверджує позитивні тенденції у відновленні популяційної структури тварин у 2026 р.

ВИСНОВКИ

1. У результаті проведеного аналізу мисливських угідь філії «Любомильське лісове господарство» встановлено, що їх територіальна структура та біотопічне різноманіття загальною площею 24 470,2 га створюють сприятливі передумови для існування більшості видів мисливської фауни. Найбільшу площу займають середньовікові та пристигаючі деревостани, які формують понад 70 % лісових угідь і є визначальним фактором для розміщення та міграційних шляхів копитних. Аналіз біотопів показав, що площі високоякісних угідь (I–III класів бонітету) найбільш придатні для козулі (понад 6,5 тис. га), зайця (понад 10,9 тис. га) та частково для кабана (близько 4,7 тис. га), тоді як для лося потенціал території залишається обмеженим через високий середній клас бонітету – 3,4, що свідчить про недостатню кормову й захисну ємність угідь.

2. Встановлено, що між оптимальною та фактичною чисельністю тварин існують суттєві відмінності. Оптимальна чисельність визначена на рівні 125 особин для лося, 154 для оленя, 562 для козулі, 102 для кабана, 807 для зайця та 44 для куниці. Натомість фактичні дані демонструють дефіцит популяцій лося (42 особини) та зайця (375 особин), що становить відповідно 34 % та 46 % від науково обґрунтованого оптимуму. Для оленя фактичний показник становить 91 особину (59 % оптимального рівня), тоді як козуля перебуває у відносно стабільному стані – 447 особин (80 % від оптимуму). Кабан характеризується повною відповідністю оптимальній чисельності (102 особини), що підтверджує сприятливі умови для цього виду, а куниця, навпаки, перевищує оптимальну чисельність у 2,36 раза, що може створювати додатковий хижацький тиск на дрібну дичину.

3. Дослідження щільності тварин на 1000 га угідь підтвердило ці тенденції: фактична щільність лося становить лише 1,7 проти оптимальних 5,1 гол./1000 га, оленя – 3,7 проти 6,3, козулі – 18,3 проти 23,0, тоді як кабан демонструє майже ідеальну відповідність (4,17 проти 4,2). Щільність зайця істотно занижена (15,3 проти 33,0), а куниці – навпаки – завищена (4,25 проти оптимальних 1,8), що потребує врахування при плануванні мисливсько-господарських заходів.

4. Пропускна спроможність угідь у 2024–2026 рр. також зазнає значної динаміки: загальний показник становив 790 мисливець-днів у 2024 р., зменшився до 600 у 2025 р. та зріс до 880 у 2026 р. Структура пропускної спроможності свідчить, що найбільше навантаження припадає на зайця, для якого передбачено 540 мисливець-днів у 2024 р., 300 у 2025 р. та 600 у 2026 р. Для козулі цей показник також демонструє зростання – від 200 до 570 мисливець-днів, тоді як олень і лось залишаються на стабільному рівні 50 мисливець-днів протягом усіх років. Кабан характеризується зменшенням пропускної спроможності з 540 у 2024 р. до 200 у 2025–2026 рр., що може бути пов'язано із санітарними обмеженнями або необхідністю зниження тиску на агроценози.

5. Загальна картина свідчить про те, що угіддя мають достатній потенціал для подальшого розвитку мисливського господарства за умови посилення охорони копитних, регулювання чисельності дрібних хижаків та підтримання біотехнічних заходів. Позитивні тенденції, зокрема збільшення чисельності оленя, козулі, кабана та зайця у 2026 р., а також зростання пропускної спроможності угідь, підтверджують можливість стабільного й екологічно обґрунтованого використання мисливських ресурсів. Отримані результати є підґрунтям для формування лімітів добування, оптимізації структури угідь, впровадження адаптивного управління популяціями та забезпечення сталого функціонування мисливського господарства в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієнко Т. Л. Лісові екосистеми України. – Київ: Наукова думка, 2012. – 376 с.
2. Делеган І.В., Делеган І.І., Делеган І.І. Біологія лісових звірів і птахів. Львів: ПОЛПІ, 2005. 600 с.
3. Генсірук С. А. Лісівництво. – Львів: Світ, 2002. – 536 с.
4. Поліщук О. Мисливські ресурси Західного Полісся. – Рівне: НУВГП, 2019. – 168 с.
5. Бондаренко В.Д. Біотехнія. Львів: ІЗМН, 1998. 260 с.
6. Бондаренко В.Д. Біотехнія. Львів: ІЗМН, 2002. 352 с.
7. Ініціатива ЄС щодо лісової злочинності. Аналіз прогалин: Україна. WWF Україна, 2020. 62 с.
8. Корж О.П. Штучне розведення дичини : навчальний посібник. / О.П. Корж та ін. Суми: Університетська книга, 2012. 224 с.
9. Муравйов Ю.В., Хоєцький П.Б. Аналіз ведення мисливського господарства та шляхи підвищення його ефективності. Науковий вісник НЛТУ України. 2011, т. 21, № 1. С. 23–29.
10. Раціональне ведення мисливського господарства / Рудишин М.П. та ін. Львів, 1987. 182 с.
11. Хоєцький П. Б., Новак А. А., Похалюк О. М. Світовий досвід ведення вольєрного мисливського господарства. Науковий вісник НЛТУ України. 2015, т. 25, № 3. С. 32–37.
12. Шадура М.В., Шейгас І.М., Гунчак М.С. та ін. Книга мисливця. Львів: Вища школа, 1998. 180 с.
13. Новицький Р.О., Домніч В.І. Основи мисливствознавства: Навч. посібник. Д.: Артлогос, 2011. 72 с.
14. Мисливствознавство : навчальний посібник / укл. А.І. Гузій, І.Д. Іванюк, В.М. Кусік, П.Б. Хоєцький. Харків: Мачулін, 2017. 276 с.
15. Мисливствознавство : навчальний посібник / укл. А.І. Гузій, І.Д. Іванюк, В.М. Кусік. Харків: Мачулін, 2018. 254 с.

16. Лісомисливське господарство : підручник / Хоєцький П.Б., Копій Л.І. та ін. Львів : СПОЛОМ, 2022. 256 с.
17. Бондаренко В.Д., Мазепа В.Г., Хоєцький П.Б. Мисливська кінологія. Львів: Афіша, 2002. 159 с.
18. Євтушевський М.Н. Мисливські тварини України на волі та в вольєрах: монографія. Черкаси: Вертикаль, 2012. 376 с.
19. Кратюк О. Л. Характеристика вольєрів Західного Полісся. Науковий вісник НЛТУ України. 2019, т. 29, № 5. С. 36–39.
20. Кратюк О. Л. Видовий склад та динаміка чисельності ратичних Artiodactyla у вольєрах на території Центрального Полісся. Екологічні науки. 2018, т. 24, № 1. С. 117–121.
21. Кратюк О.Л. Характеристика вольєрів Центрального Полісся. Науковий вісник НЛТУ України. 2019, т. 29, № 1. С. 54–56.
22. Крижанівський В.І. Стан популяцій мисливських видів ссавців. Розбудова екомережі України. Київ, 1999. С. 89-91.
24. Муравйов Ю.В. Планування мисливськогосподарської діяльності як інструмент реалізації екологічної та лісової політик. Науковий вісник НЛТУ України. 2006, т. 16, № 2. С. 38–41.
25. Настанови з упорядкування мисливських угідь. Київ, 2002. 112 с.
26. Новицький В.П. Мисливські ресурси агроландшафтів України: стан та проблематика управлінням (на прикладі лісостепової зони) : монографія / В. П. Новицький. Київ : УкрДГРІ, 2020. 221 с.
27. Дідух Я.П. Популяційна екологія. Київ: Фітосоціоцентр, 1998. 192 с.
28. Царик Й.В. Популяційна екологія. Керування популяціями: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. 101 с.
29. Корж О.П., Фролов Д.О. Зоокультура як наукова основа збереження рідкісних та зникаючих видів. Питання біоіндикації та екології. 2008. Вип. 13, № 2. С. 151–157.
31. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22.02.2000 р. № 1478-III (зі змінами) URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text>

32. Загороднюк І. Мисливствознавство та мисливські лабораторії в Україні за 100 років: трансформації ідей та інституцій. *Theriolgia Ukrainica*. 2024. №27. С. 146–169.

33. Проект моделі реформування і розвитку мисливського господарства України / Мироненко М.О. , Шеремет І.М. , Проців О.Р. та ін. *Enpi East Fleg II*, 2015. 266 с.

34. Хоєцький П.Б. Організація та розвиток мисливського господарства в Україні у 1955-1960 рр. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.2. С. 14–21.

35. Хоєцький П.Б. Фахова підготовка працівників мисливського господарства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.3. С. 365–373.

36. Про затвердження Положення про мисливське господарство та порядок здійснення полювання: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 р. №780. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-96-%D0%BF#Text>

37. Новицький В. Нормативне забезпечення мисливського господарства: штрихи до «розмитой» картини. *Полювання та риболовля*. 2017. № 7 (189). С. 6.

38. Семенюк С., Шейгас І. Основні параметри вдосконалення системи інвентаризації мисливського ресурсу. Модернізація національної системи управління державним розвитком: виклики і перспективи: Матер.ІІ міжнар.наук.–практ. конф. (Тернопіль, 8–9 груд. 2016). Тернопіль, 2016. С. 57–59.

42. Кратюк О.Л., Грицак В.В., Ущипівський А.К. Шляхи підвищення продуктивності мисливських угідь Центрального Полісся. Лісівнича освіта і наука; стан, проблеми та перспективи розвитку: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції студентів, магістрів, аспірантів, молодих вчених і викладачів (м. Малин, 25 березня 2021 р.). Малин, 2021. С. 29–31.

43. Криворучко, С. О., Романець, М. Я., Кондратенко, В. В. Структурно-типологічні особливості мисливських угідь Волинської та Рівненської областей та їх ресурсний потенціал // *Технології та суспільство: взаємодія, вплив, трансформація* : збірник наукових праць з матеріалами V Міжнар. наук. конф. (м.

Кропивницький, 12 грудня 2025 р.) / Міжнародний центр наукових досліджень. – Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025. – С. 198–201.

44. Романець, М. Я. Мисливські ресурси Любомильського надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України» // Поліські наукові читання 2025 : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (02–04 грудня 2025 р., м. Чернігів). – Чернігів, 2025. – С. 113–115.

45. Кондратенко, В. В., Криворучко, С. О., Романець, М. Я. Порівняльний аналіз структури мисливських угідь Волинської та Рівненської областей // Поліські наукові читання 2025 : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (02–04 грудня 2025 р., м. Чернігів). – Чернігів, 2025. – С. 116–118.